

Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş: Yeni Eğilimler ve Uygulamalar

César Dominguez, Haun Saussy, Dario Villanueva (2022),
Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş: Yeni Eğilimler ve Uygulamalar
çev. Aytek Sever, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Kamila OSMANLI

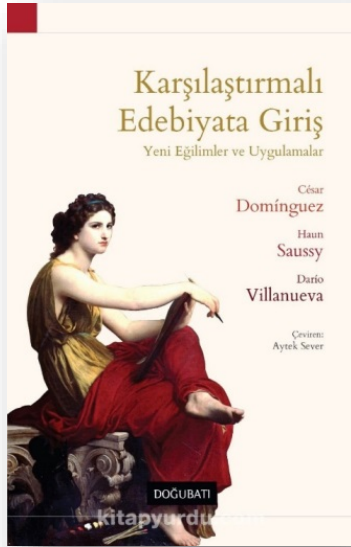
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Doktora Öğrencisi

kamila.osmanli96@gmail.com

 ORCID 0000-0001-6170-6099

Gönderim Tarihi: 18.11.2022- Kabul Tarihi: 21.11.2022

Karşılaştırmalı edebiyata ilk defa temas eden isim, "Weltliteratür" (dünya edebiyatı) kavramıyla Goethe olmuştur. Bu yaklaşıma göre farklı ülkelerin klasik eserleri, ortak bir edebiyat hazinesinde toplanır ve tüm insanlığı kapsar. *İlâhi Komedy* yalnızca İtalya'ya ait değildir ve *Don Quijote* da İspanya'nın sınırları ötesindedir. Almancada *Hâfiz*, Fransızcada *Shakespeare* ve Türkçede *Marquez*'in yankı bulmasının sebebi de karşılaştırmalı edebiyattır. Böylece başyapıt sayılacak eserler, yazıldıkları dilin ötesinde aynı zamanda başka milletlerdeki çevirmenlere, eleştirmenlere, okurlara ve yorumculara da aittir. Diller arasındaki bu geçişler, millî edebiyat karşısında dünya edebiyatının gücünü ve zenginliğini gösterir.

Çevirisi Aytek Sever'e ait olan *Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş: Yeni Eğilimler ve Uygulamalar* kitabının yazarlarından olan César Dominguez ve

Dario Villanueva, Santiago de Compostela Üniversitesi'nde (USC), Haun Saussy ise Chicago Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat dersleri vermektedir. Yazarların çalışma alanları arasında filoloji, Hispanik Amerika Edebiyatı, eleştiri teorisi, Doğu Asya dil ve uygarlıkları, sosyal düşünce, sözlü edebiyat ve göstergebilim yer almaktadır.

Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş bu alana dair çözümler eşliğinde kapsamlı bilgiler içeren bir kitaptır; okura edebiyat tarihi, edebî eleştiri ve kuramsal

yaklaşımlara ilişkin bir pencere sunar; karşılaştırmalı edebiyatın tarihine ve çeşitli araştırmacıların bu kuramı nasıl uyguladığına dair örnekler verir. Yalnızca Avrupa edebiyatı ile yetinilmemesi, Latin Amerika edebiyatından Çin edebiyatına uzanan geniş bir yolculukta, yazar, düşünür, kavram ve ekollere yer verilmesi kitabın önemli özelliklerdendir. Ayrıca günümüzdeki kuramsal edebî ve teknik meseleler incelenirken farklı sanat dallarıyla da karşılaştırmalar yapılmaktadır. Karşılaştırmalı edebiyata dair okuma önerileri ve terimler sözlüğü verilmesi de çalışmanın içeriğinin pekiştirilmesi açısından önem arz eder.

Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş, heyecan verici ve gayret gerektiren bir disipline giriş niteliğindedir. Kısıtlı bir alanda, yeni eğilim ve uygulamaların üzerinde duran bu kitapta, disiplinin bilgilendirici bir genel görünümü sunulmaya çalışılmaktadır. Son yirmi yılda İngilizcede, karşılaştırmalı edebiyat alanında çeşitli yazarların kendi uzmanlık alanlarını değerlendirdiği derleme yazıları olsa da başvuru niteliğinde yeni bir kitap yayınlanmamıştır. Bu kitap, üç farklı karşılaştırmacının kaleminde çıkmış olsa da disiplinin mevcut durumu ve gelecekteki uygulanabilirliklerin tutarlı bir resminin sunulması amaçlanmıştır. Yazarlar kitaptaki bazı uyumsuzluk ve nüansları dipnot olarak verir ve bu durumu yazarların kusuru olarak değil, disiplinin canlılığının göstergesi olarak kabul ederler.

Yazarların üçü de tüm bölümlere katkıda bulunsalar da 1, 8 ve 9. bölümler Villanueva'ya, 2, 3 ve 7. bölümler Dominguez'e, 4, 5 ve 6. bölümler ise Saussy'ye aittir. Üç araştırmacının hazırladığı taslakların sentezi ve Önsöz ise Dominguez'e aittir.

Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş: Yeni Eğilimler ve Uygulamalar dokuz bölüme ayrılır. *Birinci Bölüm* (s. 31-60), Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebiyat Araştırmalarının Geleceği, Edebiyatın Araştırılması, Kökenler, Tanım ve Ütopya, Tarihsel Dönüşümler, Teorik ve İdeolojik Dönüşümler, Postmodern Kriz, "Yeni Paradigma"nın Güncel Geçerliliği ve Karşılaştırmalı Metodoloji başlıkları altında ele alınarak incelenir. Bu bölüm, karşılaştırmalı edebiyatın edebiyat araştırmaları içindeki yerini ele alıyor ve kökenlerinden bugüne disiplinin tarihini hızlı bir şekilde gözden geçiriyor. İlk bölüm, doğrudan *Dokuzuncu Bölüm* ile ilişkilidir; zira disiplinin kriz içinde olduğuna dair dar görüşlü ısrar, daha endişe verici bir krizin, genel olarak beşerî bilimlerin krizini ilgilendirir. Bu bağlamda her iki bölüm edebiyat eğitiminin rolü bağlamında, yeniden ele alınır. Kitabın ilk ve son bölümü arasındaki yedi bölüm, sıradan okurun deneyimini temel alan araştırmaları bilimsel olarak sistemleştirmek için bugün en alakalı görünen yedi yaklaşımı ele alıyor. Kitabın *İkinci Bölüm*'ü (s. 64-99) Edebiyatlararası Teori Olarak Karşılaştırmalı Edebiyat, Edebiyatlararası Teori Nedir? Sağduyuya Dayalı Nosyonların Bir Eleştirisi Olarak Teori, Edebî Gelişimin İki Kolu, Kültürlerarası Bir Ara Dönem, Dünya Edebiyatına Doğru, Dursin'den Sonra Edebiyatlararası Teori başlıklarına odaklanır. Genel olarak yazar bu bölümde, edebiyatlar arası süreç teorisini gözden geçirerek bunu en az üç etken nedeniyle konuyla ilişkilendirir. Birincisi, söz konusu teori, karşılaştırmalı edebiyatın iki ekole, "Fransız" ve "Amerikan" ekollerine ayrılmış olmasını sorgular. İkincisi ise disiplinin temel düsturunu sorgular. Bu bölüm ulusal edebiyat araştırmaları ve karşılaştırmalı edebiyat arasındaki iş bölümüyle uyumlu olarak, edebî gelişimin, ulusal/ uluslararası ayırımının iki tarafından ya da biri diğeriyle sınırlanmış olması teorisini de inceler. Üçüncüsü ise karşılaştırmalı edebiyatın uygun inceleme konusu olarak dünya edebiyatına işaret eder. *Üçüncü Bölüm* (s. 101-120), karşılaştırmalı edebiyat ile dekolonyal araştırmalar arasındaki bağlantıları araştırır ve Karşılaştırmalı Edebiyat ve Dekolonyalite, Karşılaştırmayı Nereye Konumlandırmalıyız? Karşılaştırmalı Edebiyattan Alınacak Bazı Dersler, Söyleşimsel Bir Karşılaştırmalı Edebiyat için Bazı Sorular başlıkları altında incelenir. Bölümde bahsi geçen Dekolonyal araştırmalar; emperyalizm ve sömürgecilik siyasi bir düzen olarak sona ermiş olsa da

kolonyalitenin dünya çapında en yaygın tahakküm yöntemi olarak hala etkin olduğunu göstermeyi amaçlayan, Latin Amerika ile ilgili bir alan olarak ele alınır. Yazarlar bu noktada karşılaştırmalı edebiyatın Avrupa merkezliliğini aşma sürecinde, dekolonyal araştırmaların önemli katkısı olduğu sonucuna varırlar. Yazarlar *Dördüncü Bölüm*'de (s. 128-143) Karşılaştırmalı Bir Pratik Olarak Dünya Edebiyatı, Dünya Edebiyatı Üzerine Çeşitlemeler, Eşitler Arasında Bir Söyleşim? Okul ve Kütüphane, Akültürasyon, Transkültürasyon, Küreselleşme ve Dünya Edebiyatının İçeriği başlıkları altında, dünya edebiyatı kavramını derinlemesine tartışır ve son on yılda dünya edebiyatına yönelik olarak yeniden canlanan ilgiyi ve onun yeni bir karşılaştırmalı edebiyat paradigması, hatta belki de yeni bir disiplin olarak ortaya çıkışını ele alırlar. Bu bölümde edebiyat; zamanın ve mekânın tüm yelpazesi üzerinden insanları ilgilendiren konular hakkında konuşan, hayatta olmayan insanlara, yok olmayan dillere, artık var olmayan dünyalara ve de en önemlisi kendi görüşümüzü sınavan ve zenginleştiren uzak görüşlere kulak verebilmek için en yaygın vasıta olarak tanımlanır. *Beşinci Bölüm* (s. 147-159) İzlek ve İmgeleri Karşılaştırmak, İzlekleri Yanlış Anlamak, Ulusal İmajlar, Benzerlikten Farklılığa ve İzlekleştirme Olarak İzleksellik başlıkları altında bir önceki bölümde söylenen vasıtanın nasıl aktarılması gerektiğini anlatır. İzleği belirlemek, bir edebiyat yapıtıyla ilgili ilişkinin ilk aşamasıdır ve edebiyat yapıtını edebî açıdan unutulmaz kılan da nadiren izlektir. Yazara göre izlekleştirme; dildeki, toplumdaki ve kültürdeki potansiyel anlamlar üzerine hem yazarlar hem de okurlar tarafından gerçekleştirilen bir etkinliktir. Kitabın *Altıncı Bölüm*'ü (s. 163-172) çeviri için ayrılmaktadır. Bölümde Karşılaştırmalı Edebiyat ve Çeviri, Çevirinin Görünürlüğü/Görünmezliği, Transdüksiyon ve Çevrilemezlik gibi başlıklar vardır. Yazarlara göre çeviri; edebî yapıtların zamanda ve mekânda dolaşmasını, birbiriyle temas kurmasını, yazarların kendilerini eğitmesini sağlayan araç olarak tanımlanır. Sonsuz edebiyatlar arası ağın mümkün olduğu kadar net bir resmini sunduktan sonra, yedinci bölüme geçilir. *Yedinci Bölüm* (s. 180-201) Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi, Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihinden Neler Öğrenebiliriz? Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi Üzerine Deneyler, AILC/ICLA Komitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Tarihi Dizisinin Bazı Önemli Katkıları, Haritalar, Düşüm Noktaları, Marjinosantrik Kentler başlıkları altında toplanmakta ve milletler ötesi edebiyat tarihlerini inşa etme olanağını araştırmaktadır. Yazarın düşüncesine göre, karşılaştırmalı edebiyat son otuz yılda disiplinin en deneysel alanı hâline gelir ve millî çizgileri temel alan tipik sınırlamaya tezat olarak sunduğu alternatif zaman içinde edebiyat görüşünün bu konularla alakalı oluşu nedeniyle ayrıntılı ele alınarak incelenmeyi hak eder. *Sekizinci Bölüm* (s. 212-236) Sanatlararası Karşılaştırma, Sanatların Birbirine Işık Tutması, Modernitenin Yedi Sanatı, Transpozisyon, İlerimetinsellik, Ardıl İşlem, Müzik ve Edebiyat, Edebiyat ve Plastik Sanatlar: Ekfrasis, Pre- Sinema başlıkları altında karşılaştırmalı edebiyat ve sanat arasında incelemeleri ortaya koyuyor. Bu durum, Remak'ın tanımında yeni ortaya konulmuşsa da aslında 19. yüzyılda temelleri atıldığından beri disiplinin gelişimine katkı sağlamıştır. Yazarlar müzik ve şiir arasındaki en doğal ve sahici bağı, liriğin kökeninde, yani şiirin şarkı olduğu zamanlarda bulur. Bu bölümde şiirsel bir metne yanıt olarak ortaya çıkan müzik yapıtlarından da söz edilir, Beethoven'ın 9. Senfoni'sinde Schiller'in "Neşeye Övgü" sünün kullanımı gibi farklı birçok örnek gösterilir. *Dokuzuncu Bölüm* (s. 242-269) ise Edebiyatın Geri Dönüşümü, Gutenberg Galaksisi, Söz ve Teknoloji: Mecralararasılık, Sözlülük, Yazı, Basım, İnternet Galaksisi, Modern Kanonun Oluşumu, Edebiyat ve Zaman, Okuma ve Eğitim, Edebiyat ve Küreselleşme, Kozmopolit Bir Etik başlıkları altında ele alınır. Yazara göre, yeni iletişim teknolojilerinin kültürel ve edebî ilgi alanlarını zamanla temelde nasıl değiştireceği düşünülmesi gereken meselelerden biridir. Walter Ong, sözcüğü somutlaştıranın yazı değil, matbaa ve iletişimin etkin olduğunu vurgular. Elektronik bağlantı ağının dünyayı, bilginin devasa bir İskenderiye Kütüphanesinden ziyade

elektronik beyinde toplanması karşılaştırmalı edebiyat alanına da büyük etkiler doğuran bir sistemdir. Kitabın Yazı ve Basım kısmında ise Postman'ın düşünceleri ön alınır. Yazarlar Postman'ın, matbaanın elyazmasının yerini alarak yeni edebiyat biçimleri yarattığı ve elektronik yazının da aynı şeyi yapma potansiyeline sahip olduğu düşüncesinde hemfikirler. Kitabın Kozmopolit Bir Etik başlığı ile bölümler sonlandırılır. Yazara göre edebiyat öğretimi çoğulcu, demokratik ve kozmopolit yurttaşların yetiştirilmesinde sınırsız rol oynar. Bu bakımdan karşılaştırmalı edebiyat bu eğitimsel ve ideolojik sınavın üstesinden gelebilecek donanıma sahip yegâne hümanist bir disiplindir.

Kitabın son bölümünü iki ek kısım takip eder; karşılaştırmalı edebiyatın anahtar sözcüklerini kapsayan bir sözlükçe ve bir ilave okuma listesi yer alır. Akabinde kaynakça ve dizinle kitap sonlandırılır. Kitabın Önsöz'ünde yazarlar, bu kitaba daha çok içerik eklenebileceğini, fakat giriş niteliğindeki bu başvuru kitabını, karşılaştırmalı edebiyat hakkında önceden hiç bilgisi olmayan lisans veya yüksek lisans öğrencilerine, konuyla ilgilenen tüm okurlara, tek dönemlik seminer dersi boyunca kolaylıkla okunabilecek, anlaşılır ve özetleyici bir yaklaşım sunmayı amaçladıklarını belirtirler.

Sonuç olarak karşılaştırmalı edebiyat bilimi ülkelerarası iletişimi ve karşılıklı hoşgörüyü sonsuz katkı sağlayan bir bilim dalıdır. *Karşılaştırmalı Edebiyata Giriş Yeni Eğilimler ve Uygulamalar* kitabı, karşılaştırmalı çalışmaların edebiyat alanında da kendini göstermesine yardımcı olmaktadır. Bu sayede dünyaya daha açık olması gereksiniminden yola çıkarak edebiyatı evrensel bir değer olarak ele alır. Bilimsel bir alan olma yolunda gelişen karşılaştırmalı edebiyat, bugün her ülkede birbirinden farklı adlandırmalarla akademik varlığını sürdürmektedir. Bu anlamda her üç yazar bahsedilen konu üzerine farklı kapılar açmaktadır. Dahası incelenen bu kitapta her üç yazar, Avrupa edebiyatından başlar, Latin ve Çin edebiyatından Amerika'ya uzanan uzun bir edebiyat serüvenini ele alırlar. Karşılaştırmalı edebiyattan bahsederken kitabın kendi içindeki bölümleri arasında da karşılaştırmalar yapılması önemli niteliklerdendir. Yazarlar edebiyatı, asli öneme sahip sosyal ve estetik bir kurum olarak ele alır ve edebiyatın eğitim sistemlerinin süsünden ibaret olmadığı inancına yönelik düşüncelerini ifade ederler. Ed Ahearn ve Arnold Weinstein'in da iddia ettiği üzere; karşılaştırmalı edebiyat, eğitimsel ve ideolojik sınavın üstesinden gelebilecek donanıma sahip yegâne hümanist disiplindir.